کتێبی_ فەلسەفە و فەیسبووک یان فەلسەفەی فەیسبووک ... سەدیق سەعید ڕواندزی

نکۆڵی لەوە ناکرێت کە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە گشتی و فەیسبووکیش بە تایبەتی، پانتایەکی گەورەیان لە ژیانی کۆمەڵایەتی و پیشەی مرۆڤی کورد لە ئێستادا گرتووە. بۆیە دەڵێین پیشەییش، چونکە لەکات و ساتی دەوامیشدا، جا لە کەرتی گشتی یا تایبەتی بێت، کەسانێکی زۆر هەن، دەرفەتێك ئەگەر بچووکیش بێت، وەردەگرن و سەرقاڵی چات و لایك و گۆڕینەوەی کۆمێنت دەبن.
ئەگەرچی تەکنەلۆژیای سەردەم، بۆتە بەشێکی سەرەکی لە پێداویستییەکانی ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤەکان، وەلێ ئەوەی لە کۆمەلگای ئێمەدا دەگوزەرێت،جۆرێکە لە ئاڵوودەبوون بە تەکنەلۆژیا، نەك بینینی وەك ئاسانکارییەك بۆ ڕاییکردنی ئیش وکارەکانی.بۆیە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، هێندەی سەکۆیەکن بۆ خۆدەرخستن و گۆڕینەوەی نوکتە و کۆمێنتی بێ بنەما، هێندە نەبوونەتە سەرچاوەی خۆدەوڵەمەندکردنی مرۆڤی کورد لە ڕووی پاشخانی ڕۆشنبیریی و فەرهەنگییەوە. ئەگەرچی لە کوردستاندا،فەیسبووك بۆتە دیاردە، بەڵام تاکو ئێستا زۆر بەکەمی لە ڕوانگەیەکی زانستی و مەعریفی، فەلسەفی و دەروونزانی، لە کاریگەریەتی ئەو دیاردەیە بە سەر ژیانی مرۆڤی کورد بە هەردوو دیوی ئەرێنی و نەرێنی کۆڵراوەتەوە. لەو سۆنگەیەشەوە، یەکێك لە دیارترین ئەو کتێبانەی کە لە بارەی فەیسبووك و کاریگەریەکانی بەسەر ژیانی ڕۆژانەی ئێمە دەدوێت کتێبی(فەلسە و فەیسبووك یان فەلسەفەی فەیسبووك)ە کە کتێبێکی گرنگە.
بایەخی ئەم کتێبیە هەر تەنها لەوەدانییە کە لە بارەی دیاردەیەکی تەکنەلۆژییەوە دەدوێت کە ئەویش فەیسبووکە، بەڵکو لەوە زیاتر ئەوەیە کە کتێبەکە وێڕای ئەوەی دیدێکی فەلسەفی و کۆمەڵایەتی و سایکۆلۆژیی قووڵە بۆ بەکاربەرانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، بەڵام بەزمانێکی سادە، پاراو و ڕەوان نووسراوە کە بشێ هەمووان بیخوێننەوە و لە ناوەڕۆکی بگەن.

کە ئەمەش بۆ خوێنەری کورد، کە زۆرینەیان خوێنەرێکی میللییە وبژاردەیی نییە، میتۆدێکی باشە بۆ خوێنەوەی کتێب. ئەم کتێبە، لە چەند بەشێکی سەرەکی پێکهاتووە و لە هەریەك لەو بەشانەش، نووسەر

هەوڵیداوە بە پوختی لە بارەی کاریگەریەتی فەیسبووك لە ژیانی ئێمەوە بدوێت.
نووسەر لەدەسپێکی باسەکاندا، ئاماژە بەوە دەکات کە مرۆڤی کورد بەگشتی،لەبەرکەوتن و کۆنتاك دایە لە گەڵ تەکنەلۆژیای سەردەم و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بەکاربەرێکی ئەکتیڤی ئەو بوارەیە، بەڵام ئەو پەیوەندییە، نەبۆتە هۆی دروستکردنی مرۆڤێکی بیرکەرەوە، پرسیار دروستکەر. بە پێچەوانەوە، تەنها لە خۆخافڵاندن و سەرقاڵکردن و کۆمێنتی بێ مانادا کورتی کردۆتەوە.

بە بڕوای نووسەر، مرۆڤی کورد زۆربەی هەرە زۆریان فەیسبووك وەك پانتییەك بۆ خۆدەرخستن و نەرجسیەت و نمایشی جەستەیی و ڕوالەتی دەبینن. ئەوان فەیسبووك، وەك ئامرازێکی گۆڕینەوەی بیروڕا، گەنگەشە و دیالۆك،گەڕان بە دوای مەعریفە و زانستدا نابینن. بەڵکو تەنها وەك ڕۆتینێکی ژیانی ڕۆژانەیان تەماشای دەکەن. پەیوەندی ئەوان لەگەڵ ئەو تۆڕە کۆمەڵایەتییەدا،تەنها پەیوەندییەکی ڕووکەشی و لاساییکەرەوەیە.

بۆیەشە فەیسبووك لە نێو ئێمەدا، نەبۆتە هۆی بەرزکردنەوەی ئاستی هوشیاریی و ئاگایی مرۆڤەکان. بە پێچەوانەوە، هێندەی خوانێکی ڕازاوە دەبێتە جێی سەرنج و گۆڕینەوەی بیروڕای بەکاربەرانی، هێندە پرسیارو بۆچوونێکی فەلسەفی نابێتە جێگەی لە سەروەستان. بابەتێکی دیکە کە نووسەر تیشکی دەخاتە سەرو ڕەخنەی دەکات ئەوەیە، کە تێگەیشتنێکی هزریی و میللی لە کۆمەڵی ئێمەدا دروست بووە کە هەموو بوونێك دەبەستێتەوە بە فەیسبووك و هەموو پەیوەندییەك لەوئامرازەدا کۆدەکاتەوە. واتا ئەگەر فەیسبووکت هەبوو، ئەوە تۆ هەیت و بە پێچەوانەوەش.

لە ڕاستیدا، ئەو بۆچوونەی نووسەر نەك هەر لۆژیکی و ڕاست و لە جێی خۆیە، بەڵکو بە ئەرگۆمێنتیش دەرکەوتووە. بۆنموونە:شاعیرێك لە فەیسبووکی خۆی، ڕەخنەی ئەوەی لە من گرتبوو،کەچۆن دەبێت من نووسەربم و وتاربنووسم، بەڵام فەیسبووکم نەبێت؟ ئەمە دەرخەری ڕاستی بۆچوونی نووسەری کتێبەکەیە، کە کەسانێك چەند ساویلکانە بیردەکەنەوە و چۆن بوونی مرۆڤ لە بوونی پەیوەندییەکی نازیندوو، بێ ڕوح و بێ چێژ، کورت دەکەنەوە. ئەمە ئەگەر بۆچوونی شاعیرێك بێت کە شاعیران، دەبێ پاشخانێکی ڕۆشنبیریان هەبێت، ئاخۆ بەکار بەرانی ئاسایی فەیسبووك، چەند تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە دڵخوازی خۆیان دەبینن؟هەربۆیە بە بڕوای نووسەری کتێبەکە، یەکسانکردنی بوونی مرۆڤەکان بە بوونی نێو فەیسبووك و بەستنەوەیان بەیەکتری، نەك هەر

بۆچوونێکی نالۆژیکییە، بەڵکو نەزانییەکی دیاریشە.

چونکە هەڵەیە ئەگەر پێمان وا بێت، ئەو تۆڕە هەمەلایەنە وبەستراو بە هەموو دنیاوە، دەبێتە شوێنگرەوەی پەیوەندییە ڕاستەقینە و ڕوحیەکانی ئێمە. چونکە مرۆڤەکان لە نێو فەیسبووکدا، بوونێکی ئەندێشەییان هەیە نەك واقیعی.
بەو مانایە لە بەریەککەوتن دابن لەگەڵ واقیع. لێرەوەش نموونەی ئەوە دێنێتەوە، کە سەدان دروشم و هوتاف و بانگەواز لە فەیسبووکەوە دەکرێن، بەڵام چەند لەو بەکاربەرانە ئامادەن بە پراکتیکی لە واقیعدا ئەو ڕۆڵە ببینن و دروشمەکانیان بکەنە کردار؟هەموومان لە فەیسبووك قسە دەکەین، بیروڕا دەگۆڕینەوە، وەلێ هەموو ئەو دیالۆگانە تا ئەو کاتە بێدەکەن کە لە نێو فەیسبووکداین، لەوە بەدواوە، هەرکەسە و بەدوای کاری خۆیدا دەڕوات.

هەربۆیەشە نووسەر جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئەوە فەیسبووك نییە هاتۆتە نێو ژیانی ئێمەوە، بەڵکو ئەوە ئێمەین بووینەتە کۆیلەی فەیسبووك، بەبێ ئەوەی زۆربەی هەرە زۆرمان توانای پرسیارو گەڕان بە دوای مەعریفەمان هەبێت. خاڵێکی دیکەی گرنگ کە نووسەر لە کتێبەکەیدا تیشکی دەخاتە سەر ئەوەیە، کە ئەگەر پێوەرەکانی پێشکەوتن و فراوانبوونی دنیای زانینی مرۆڤەکان، بە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و فەیسبووك بووایە، دەبوو ئێستا ئێمە کۆمەلگایەکی زۆر پێشکەوتوومان هەبووایە. کەچی بە بڕوای ئەو، هیچ کاتێك هێندەی ئێستا، مرۆڤی سادە، بیرنەکەرەوە،هیچ نەزان و گەمژە، بوونییان نییە. چونکە لە فەیسبووکدا، هەموو کەسێك دەتوانێت قسە بکات و خۆی نماییش بکات.

لە فەیلەسوفێکەوە بۆ نەزانێك، لە پڕۆفیسۆرێکەوە بۆ نەخوێندەوارێك. فەیسبووك فلتەرێکی نییە کە تیایدا ئەو گەمژەیە دوور بخاتەوە لە بۆچوونی مەعریفی و زانستی. بۆیە دەبینین، وێرای ئەو هەموو ئامرازە پێشکەوتوو، دوا مۆدێلانەی سەردەم، کەچی زۆر بەدەگمەن، فەیسبووك وەك سەکۆیەکی مەعریفی و دڵکارای گۆڕینەوەی بیرو ڕاکان دەبینرێت. تەنانەت ئەوەندەی(مەنجەڵێك دۆڵمە!) دەبێتە جێی کۆمێنت، لایك و شەیرکردن، ئەوەندە بۆچوونێکی فۆکۆ، یان شیعرێکی بێکەس نابێتە مایەی دروستکردنی پرسیار لای مرۆڤی کورد. کەواتە بەو شێوە پەیوەندیی و بەیەکەوەبەستنە، دەتوانرێت مرۆڤێکی پرسیار دروستکەرو گومانکەر بێتە ئاراوە؟ خاڵێکی دیکە کە نووسەر باسی دەکات ئەوەیە، کە دەبێ نووسینی نێو فەیسبووك،کورت، ڕاگوزەرو

وێنەیی بن، تاکو بخوێنرێنەوە. واتە ئەگەر نووسین و کۆمێتێك بچووك و کورت نەبێت، بەکاربەرانی فەیسبووك دەیخەنە دواوە. چونکە ئەوان زۆرتر لە گەڵ وێنە لە پەیوەندیدان، نەك خوێنەوە.

بۆیە دەبێ نووسینەکان خێراو ئاسان خۆیان بدەن بەدەستەوە دەنا پشتگوێ دەخرێن. کەواتە ئەوستایلە لەنووسین، دەتوانێ وا لەمرۆڤ بکات بیربکاتەوە وبچێتە قووڵایی نووسین و مانا؟دواجار نووسەر بۆچوونی وایە، ئەوە فەیسبووکە ئێمە بەکاردێنیت وکردوومانی بە ڕۆبۆت، نەك ئێمە فەیسبووك بەکاربێنین.ئەمانە و زۆر بابەتی دیکەش لە کتێبەکەدا هەن.
لە ڕاستیدا، دوور لە هەموو جۆرە سازش و پێدا هەڵگوتنێك دەڵێم: ئەم کتێبە، یەکێکە لە دیارترین ئەو کتێبانەی شایستەی ئەوەیە هەموو کەسێك، نەك خوێنەران بە تەنها بیخوێننەوە. چونکە کتێبێکە، لە بارەی دیاردەیەکی سەردەمەوە دەدوێت، کە وەك هەناسەدان، بە داخەوە بۆتە بەشێك لە بوون و ژیانی ئێمە، بەبێ ئەوەی زۆربەی هەرە زۆرمان، بزانین چییە وچۆن بەکاربەرێکی فەیسبووکین کە ئەمەش گرنگە بۆ ئەو قۆناغەی ئێستامان.دوای خوێنەوەی کتێبەکە، خوێنەر پرسیارو سەرنجی زۆری لادروست دەبێت بە ئاراستەی ئەوەی چۆن ببێتە بەکاربەرێکی دیکەی فەیسبووك.

بۆیە دەستخۆشانە لە نووسەری کتێبەکە دەکەم و هیوای بەردەوامیش بۆ ناوەندی ڕەهەند دەخوازم، کە ئەگەرچی ماوەیەکی کەمە دەستییان بەوەشان کردووە، بەڵام لەوماوە کەمەدا، چەندین کتێبی نایابی ئەدەبی و زمانەوانی و فیکریان خستۆتە بەر دیدەی خوێنەران.

سەدیق سەعید ڕواندزی

*پەراوێز/ ناوی کتێب(فەلسەفەو فەیسبووك، یان فەلسەفەی فەیسبووك)نووسینی(نەوزاد جەمال) بڵاوکراوەی (ناوەندی ڕۆشنبیریی ڕەهەند)_2019